

Karel Toman: Torzo života

Sentimentální pijáci

Příteli melancholiku,
druhu mé duše tulácké,
pod kterým nebem zhasnou kdysi
životy naše žebrácké?

Pohádek našich stříbro, šed'
kdy rozstříkne se, v kterou zem?
Kdy hudby, jež jsme milovali,
posledním vzdychnou akordem?

Oh, dávná láska procitá
zas echy v strunách srdce. Dost!
Na zdraví sobě! Snům a světu!
Ať requiem má minulost.

Ve zlatém víně ztopíme
tyranský rozmar paměti.
A zpívat budem, zapomenem
lásku i vztek i prokletí.

(Toman, Karel: Torso života. Moderní revue, Praha 1902, s. 40-41)

ÚVOD

Báseň *Sentimentální pijáci* od Karla Tomana pochází z básnické sbírky *Torzo života*. Sbíрка vyšla v roce 1902 a obsahuje 23 básní. Jejím hlavním tématem je vyjádření bolesti a krize člověka. Karel Toman tvořil v první polovině 20. století a je řazen mezi tzv. generaci anarchistických buřičů. Věnoval se především lyrické tvorbě, v roce 1946 byl dokonce jmenován národním umělcem, zabýval se ale i překladatelstvím, konkrétně překladem francouzských děl. *Torzo života* je jeho v pořadí druhá básnická sbírka, o čtyři roky později vychází *Melancholická pouť*, poté také například *Sluneční hodiny*, *Měsíce* a další.

SUBJEKT

V první strofě promlouvá lyrický subjekt ke svému příteli, kterého nazývá melancholikem a druhem jeho tulácké duše. Mohlo by se ale jednat o něho samého, o rozloučení se se svým tuláckým já a se svou minulostí. Napovídá tomu i třetí a čtvrtý verš, kde se ptá [*pod kterým nebem zhasnou kdysi životy naše žebrácké?*] Zhasnou v tomto případě znamená smrt, čili kdy skončí jeho žebrácký život. Pod kterým nebem opět odkazuje na putování a nejistotu, kde nakonec vše skončí. Svého přítele nazývá melancholikem, což nám vypovídá mnoho o jeho charakteru, ale zároveň to poukazuje i na pochmurnost, která provádí celou báseň.

Druhá strofa začíná slovy [*Pohádek našich stříbro, šed' kdy rozstříkne se, v kterou zem?*] Pohádky evokují něco vysněného, v tomto případě ideu a představu života. Poprvé se nám v této básni objevují barvy – stříbrná a šedá. Stříbro se ale mění v šed', stejně jako se představy mění v realitu. Rozstříknuté pohádky vyjadřují ztrátu falešných ideálů. Opět tu máme další otázku. Tentokrát se lyrický subjekt táže, kdy, v jaké zemi se jeho pohádky rozplynou. Poslední dva verše druhé sloky mají velmi podobné sdělení, jako ty předchozí. [*Kdy hudby, jež jsme milovali, posledním vzdychnou akordem?*] V těchto verších se lyrický subjekt ptá, kdy všechno, co jsme měli tak rádi, skončí. Stále promlouvá ke svému příteli, kterým, jak jsem již zmínila, by mohl být sám Karel Toman.

Začátek třetí strofy [*Oh, dávná láska procitá zas echy v strunách srdce*] je opět velmi sentimentální. Objevuje se zde citoslovce oh doprovázené dávnou láskou. Tou může být myšlena láska k putování nebo láska k ženě. Toman napsal několik milostných básní, z *Torza života* je to například *Intimní drama*, *Smutný večer* a *Advent*. Sděluje nám, že jeho city k dávné lásce se opět probouzejí a stejně jako v předešlé strofě [*hudby vzdychnou akordem*] to předává pomocí hudební metafory [*v strunách srdce*]. Klidné a pochmurné verše jsou náhle přerušeny zvoláním [*Dost! Na zdraví sobě! Snům a světu!*] Báseň nám najednou ožívá. Zvoláním [*Dost!*] přerušuje své vzpomínání a truchlení nad svou láskou a zbylými verši se do básně dostává naděje a optimismus. Requiem čili zádušní mše nebo též mše za zemřelé v závěru třetí sloky by mohlo symbolizovat rozloučení se se svou minulostí a tím pádem víru a naději v lepší budoucnost. V této strofě dochází ke změně. Zatímco v předchozích dvou strofách lyrický subjekt používal množné číslo, protože promlouval k sobě a ke svému „příteli“, nyní mluví pouze sám o sobě. Příkladem může být třeba změna z [*životy naše žebrácké*] na [*Na zdraví sobě!*] nebo [*pohádek našich stříbro, šed'*] na [*at' requiem má minulost*].

Závěrečná sloka celé básně začíná slovy [*Ve zlatém víně ztropíme tyranský rozmar paměti*]. Opět se nám zde objevuje barva, tentokrát zlatá. Zlatá barva evokuje pocit štěstí a univerzální lásky, dělá cokoli hodnotné, transformuje poznání v pochopení a pomáhá při zvládnutí duševních nejistot. To by nám mohlo symbolizovat již zmíněnou naději v lepší budoucnost, ztopení rozmaru paměti ve víně zase osvobození od minulosti. Předposlední verš poslední strofy [*A zpívat budem, zapomenem*] nám dodává pocit, že vše bude v pořádku, přeci jen vše nakonec zapomeneme. V samotném závěru básně lyrický subjekt opět klade důraz na emoce. Pomocí tří klíčových slov – láska, vztek a prokletí v nás vyvolává pocity štěstí, ale i smutku. Sděluje nám totiž, že sice zapomeneme na vše špatné – vztek a prokletí, ale bohužel i na to krásné – lásku.

V první, druhé a poslední sloce naší básně promlouvá lyrický subjekt já o nás pro ty, zatímco ve třetí jako já o já pro ty. Nejprve tedy mluví ke svému příteli, poté sám k sobě a v závěru opět používá množné číslo, čímž mluví o sobě i svém příteli.

Při četbě *Torza života*, ale i jiných sbírek jsem si všimla, že poměrně často Toman zdůrazňuje pocity pomocí tří slov v jednom verši. Například v básni *V tvou korunu, životě* najdeme na konci druhé strofy [*sen, příčina, účel*] nebo také verš [*bolestí, vzteku a pomsty*] z básně *Kousek léta*, kde si můžeme všimnout použití stejného slova – *vztek*. Dokonce i v básni *Září* ze sbírky *Měsíce*, kterou jsme rozebírali na hodině, se nám objevuje v druhé strofě [*úzkost, víra, bolest*], tedy slova plná emocí a prožitků, která jsou sice významově odlišná, ale mohou být spolu velmi úzce spjata, stejně jako v naší básni. Láska sice vyjadřuje zpravidla pozitivní emoce, ale může být doprovázena vztekem nebo se dokonce proměnit v prokletí.

Objevuje se zde několik personifikací, příkladem mohou být [*životy zhasnou*], [*hudby vzdychnou*] nebo [*láska procítá*]. Celá Tomanova poezie je plná slov jako *svět, život, láska, sen, duše, bolest, touha, a stesk*, čehož si můžeme všimnout i v naší básni. Hned v první strofě se nachází *život* v souvislosti s jeho koncem – se smrtí, dále slova *sen* a *svět* ve verši [*Na zdraví sobě! Snům a světu!*], která oživují celou báseň a dodávají jí optimismu. Dokonce dvakrát zde můžeme nalézt slovo *láska*, poprvé se v lyrickém subjektu opět probouzí a nutí ho zavzpomínat na dávné chvíle, poté už je ale rozhodnut na ni zapomenout. Slovo *duše*, které je použito ve verši [*druhu mé duše tulácké*] se poměrně často vyskytuje i v jiných básních. Například v básni *Podzim*, kde si můžeme povšimnout verše [*Proč ten stesk a bol mou duši chyt a tlačí k zemi?*], kde se mimo jiné nachází další Tomanovo často používané slovo – *stesk*.

Když se jen na chvíli pozastavíme u uspořádání rýmů, můžeme si všimnout, že ve všech čtyřech strofách se rýmují pouze druhé a čtvrté verše (*tulácké* a *žebrácké* nebo *zem* a *akordem*). Jedná se tedy o rým přerývaný – ABCB, liché verše se nerýmují. Již zde padla zmínka o personifikacích, na první pohled ale na sebe upozorní také inverze. Tu najdeme například hned v první strofě ve verši [*druhu mé duše tulácké*], kde *duše* byla přesunuta z konce před svůj přívlastek.

Celá báseň má pochmurný nádech. Najdeme zde již zmiňované motivy tuláctví, které jsou v Tomanově tvorbě velmi časté. Za zmínku určitě stojí báseň *Tuláci* ze sbírky *Sluneční hodiny* nebo *Cassius* z *Melancholické poutě*. Poezií tuláctví se často prolíná motiv smrti, což platí i u naší básně. Verše jako [*pod kterým nebem zhasnou kdysi životy naše žebrácké*] nebo [*Kdy hudby, jež jsme milovali, posledním vzdychnou akordem*] jsou

plné bolesti a smutku. Celkově bolest a štěstí, touha a ztráta, naděje a zoufalství jsou ústředními tématy celé básně, troufám si tvrdit, že i celé sbírky, která se k těmto tématům ustavičně vrací.

PROSTOR

Prostor je v naší básni neurčitý – nemůžeme konkrétně určit, kde se lyrický subjekt nachází. Můžeme se ale zaměřit na klíčová slova, která nám ho alespoň trochu nastiňují. V první a druhé strofě je zmíněno tuláctví společně s nebem a zemí. Díky tomuto si představím poutníka obklopeného neznámou krajinou, který se toulá z jednoho místa na druhé. Oproti tomu ve třetí strofě vzpomíná – na lásku a celkově svou minulost, čímž se vracíme zpět k jeho domovu, na dobu, kdy ještě nebyl na cestách. Při čtení poslední strofy si vybavím nějaké místo, kde se zpívá, tancuje a baví nad sklenkami vína. Hlavně kvůli verši [*A zpívat budem, zapomenem*], který působí velmi radostně a uvolněně.

ČAS

Stejně jako prostor, ani čas zde není nijak blíže specifikován. Co ale můžeme s jistotou určit, je střídání budoucího a minulého času. Na začátku básně lyrický subjekt rozjímá nad svou budoucností, nad svým životem a jeho smrtí. V podobném duchu pokračujeme i v druhé strofě. Ke zlomu dochází až v následující sloce, kde se dostáváme do minulosti díky jeho vzpomínkám. Ty jsou ale přerušeny zvoláním [*Dost!*] a čas se nám opět obrací k budoucnosti, lyrický subjekt zde vyjadřuje svou naději vůči svým snům i celému světu. V závěru básně stále promlouvá ke svému budoucímu já.

ZÁVĚR

Musím se přiznat, že před interpretací básně *Září*, kterou jsme dělali na hodině, jsem se k tvorbě Karla Tomana nedostala a měla jsem ho pouze spojeného s generací buřičů. To se ale změnilo po naší hodině. Přečetla jsem si zbytek básní ze sbírky *Měsíce*, což bylo sice rychlé, ale velmi příjemné čtení a poté jsem se pustila do *Torza života*. Měla jsem sice více kandidátů na báseň, kterou budu interpretovat, ale nakonec jsem zvolila *Sentimentální pijáky*. Zaujala mě hlavně svou otevřeností a způsobem, jakým autor předává na čtenáře své prožitky a pocity. Je plná metafor, personifikací a myšlenek, které ve mně budou ještě nějakou chvíli rezonovat. Momentálně se chystám na Tomanovy další sbírky, největší očekávání mám od *Melancholické pouti* a *Slunečních hodin*, na které jsem četla velmi pozitivní ohlasy.

- no, budiž
- celkové dost rozhárané, neuspořádané
- v subjektu ne úplně povedené charakteristiky
- i celková charakteristika básně: pochmurnost, sentimentálnost – nevím, zdá se mi, že je to spíše naopak

